

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Konu Özeti

Atatürkçü Düşüncede Milli Dış Politika

- Bağımsızlığımızı her şeyin üstünde tutmak,
- Milli gücümüze dayanmak,
- Milli sınırlarımız içinde kalmak,
- Gerçekleştiremeyeceğimiz emeller peşinde koşmamak,
- Milletlerarası ilişkilerde eşitliğe dayanan karşılıklı dostluklar ve ittifaklar kurmak,
- Milli politikayı yürütürken her zaman iç teşkilatı dikkate almak,
- Diğer devletlerin iç politikalarından ve yönetim sistemlerinden etkilenmemek,
- Dış politikada, diplomaside bilim ve teknolojiyi yol gösterici olarak kullanmak,
- Dünyadaki gelişmeleri göz önünde tutmak.

NOT: Bütün anlaşmazlıkların barış yolu ile çözümü, Atatürk'ün izlediği en önemli ilke oldu. Bu ilke, “Yurtta sulh, cihanda sulh”tur.

Lozan Barışından Sonra Siyaset Yoluyla Çözümlenen Sorunlar

1- Yabancı Okullar Sorunu (1925)

Lozan Antlaşması'na göre, Türkiye'de yabancı okullar Türk yasalarına ve diğer okulların bağlı bulunduğu tüzük ve yönetmelik hükümlerine uyacaktır.

1925 yılında çıkarılan yasa ile;

- Yabancı okullarda Türk dili, Türk Tarihi ve Coğrafya dersleri ile Yurttaşlık Bilgisi Türk öğretmenleri tarafından okutulacak

- Yabancı okullar, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olacaklar ve Türk müfettişler tarafından denetleneceklerdi.

Türkiye'deki bazı yabancı okulların temsilcileri bu esaslara uymak istemediler, elçilikleri vasıtasıyla devletlerini işe karıştırmak istediler. Türk Hükümeti bunu bir iç sorun sayarak görüşme konusu yapmayı reddetti. Bu esaslara uymayan okullar kapatıldı, uyanlar eğitimlerini devam ettirdiler.

2- Irak Sınırı ve Musul Sorunu (5 Haziran 1926)

Lozan barış görüşmelerinde Musul konusunda bir anlaşma sağlanamadı, Irak ile olan sınır çizilemedi. Lozan Antlaşması'na göre Musul sorunu, Türkiye ile İngiltere arasında yapılacak ikili görüşmelerle çözüme kavuşturulacaktı. Konu İngiltere ile aramızda 1924 yılında İstanbul'da ele alındı. İngiltere, Musul'un Irak'a ait olduğunu savundu. Çünkü Irak İngiltere'nin sömürgesiydi. İngiltere Musul bölgesindeki zengin petrol yataklarını istiyordu. Görüşmelerden sonuç alınamayınca konu Milletler Cemiyeti'ne götürüldü. Milletler Cemiyeti, Musul'un Irak'a ait olduğuna karar verdi. Ancak Türk Hükümeti Milletler Cemiyeti'nin kararını kabul etmedi.

Bu arada İngilizler, Türkiye-Irak sınırında bazı karışıklıklar ortaya çıkardılar. Şeyh Sait Ayaklanması'nın çıkmasında etkili oldular. Böylece Musul konusunda çıkabilecek bir savaşta Türkiye'yi güçsüz bırakmayı amaçladılar. Türkiye bu yıllarda Şeyh Sait Ayaklanması ve bazı iç sorunlarla uğraştığı için Musul sorunuyla yeterince ilgilenememiştir.

5 Haziran 1926'da İngiltere ve TBMM arasında Ankara Antlaşması imzalandı. Buna göre;

- Musul, İngiltere'nin mandası olan Irak'a bırakıldı.
- Irak elde ettiği petrol gelirinin %10'unu 25 yıllık bir süre için Türkiye'ye verecekti (ancak Türkiye bu hakkından para karşılığı vazgeçmiştir).
- Günümüzdeki Türkiye-Irak sınırı belirlendi.

3- Nüfus Mübadelesi (Değişimi) 10 Ağustos 1930

Lozan Antlaşması'na göre İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler dışında Türkiye'de yaşayan Rumlarla Yunanistan'daki Türkler karşılıklı yer değiştirecekti. Ancak Yunan Hükümeti İstanbul'da daha fazla Rum bırakmak istiyorlardı. İstanbul'da Rum nüfusun artması üzerine Türk Hükümeti duruma müdahale etti.

İki devlet arasında başlayan sorun Uluslar arası Adalet Divanı'na götürüldü. Burada da çözümlenemedi, Türk- Yunan ilişkileri gerginleşti. İki hükümet karşılıklı olarak mallara el koydu. Sorunun giderek sıcak savaşa dönüşmesi ve Avrupa'da başlayan kriz (II. Dünya Savaşı) üzerine Lozan Antlaşması hükümlerine geri döndüler.

Buna göre; Batı Trakya ile İstanbul Rumları dışındakiler karşılıklı yer değiştireceklerdi, her iki ülkedeki azınlıklar o ülkenin yasalarına bağlı olacaklardı.

10 Ağustos 1930'da Yunan başkanı Venizelos ile Atatürk arasında sorun barışçı yollarla çözüldü.

NOT: Bu dostluk 1950'li yıllarda Batı Trakya Türkleri, Kıbrıs Adası ve Ege Adaları yüzünden bozulmuştur. 1974 Kıbrıs Harekâtı ile sıcak çatışmaya bile dönüşmüştür.

4- Milletler Cemiyeti'ne Giriş (18 Temmuz 1932)

Milletler Cemiyeti I. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD başkanı Wilson'un isteğiyle açılmıştır. Cemiyetin amacı; devletler arasında çıkan sorunları barış yoluyla çözmek, devletlerarası dengeleri korumak, ülkeler arasında kültürel ve siyasi ilişkileri geliştirmektir. Ancak zamanla büyük devletlerin isteklerini yapan bir kurul haline dönüştü.

Türkiye'nin cemiyete katılma nedenleri; uluslararası ilişkileri geliştirmek gereği, yurttan barış, dünyada barış ilkesi gereği.

Milletler Cemiyeti, 1932 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ni cemiyete girmek için resmen davet etti. Türkiye, cemiyetin işlemesindeki aksaklıkları bilmesine rağmen çağrıya olumlu cevap vererek cemiyetin üyesi oldu (18 Temmuz 1932).

5- Balkan Antantı (9 Şubat 1934)

Oluşma Nedenleri:

- İtalya ve Almanya'da kurulan faşist yönetimlerin yayılmacı ve saldırgan politika izlemeleri, Balkanlar ve Orta Doğu'yu hedef alan politikaları
- Avrupa'da devletlerin silahlanmaya hız vermeleri (1930'lu yılların başından itibaren)
- Milletler Cemiyeti'nin bu gelişmeleri engelleyememesi
- I. Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan antlaşmaların barışı koruyamaması

Amaç: Sınırları karşılıklı olarak korumak, ortaya çıkabilecek tehlikeleri birlikte önlemek, üye devletlerden birine yapılacak saldırı karşısında hep birlikte savunma yapmak.

9 Şubat 1934'te **Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya** arasında imzalandı.

Böylece Türkiye, hem batı sınırının güvenliğini sağladı hem de bölgede barış ortamı yaratarak dünya barışına katkıda bulundu. Bulgaristan ile Yunanistan arasında sınır sorunu olduğundan, Arnavutluk ise İtalya'dan çekindiği için antanta katılmadı.

NOT: II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla antant başarıya ulaşamamış ve dağılmıştır.

6- Montrö (Montreux) Boğazlar Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)

Lozan Barış Antlaşması'na göre; Boğazların yönetimi Türkiye'nin başkanlığında uluslar arası bir komisyona bırakılmış ve silahsız bölge ilan edilmiştir. Bu durum ulusal egemenliğimizi zedeleyici nitelikteydi.

II. Dünya Savaşı Öncesi;

- Avrupa'da 1933'ten sonra silahlanma süreci başlamış
- Boğazlar Komisyonu üyesi İtalya Habeşistan'a saldırmış
- Almanya askersiz bölge ilan edilen Ren bölgesine asker göndermiş
- Japonya Mançurya'ya saldırmış
- Avrupa'daki gelişmeler Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmiştir.

Bu gelişmeler üzerine Türkiye Milletler Cemiyeti'ne başvurarak Boğazların statüsünün yeniden görüşülmesini istedi. Avrupalı devletler savaş öncesi Boğazların egemenliğinin Türkiye'ye verilmesinin çıkarlarına uygun düşeceğinden Montrö Sözleşmesi'ni imzalamakta sakınca görmediler.

20 Temmuz 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. Buna göre;

- Boğazlar Komisyonu kaldırıldı, komisyonun görevi Türkiye'ye devredildi.
- Boğazlar ve çevresinde, Türkiye'nin istediği kadar asker bulundurması kabul edildi.
- Barış zamanı yabancı ticaret gemileri Boğazlardan serbestçe geçebilecekti.
- Savaş durumunda ise Boğazların kullanımı belirli kurallara bağlandı (Boğazlardan geçecek savaş gemilerinin önceden Türkiye'ye haber verilmesine, savaş sırasında yabancı savaş gemilerinin Boğazlardan geçiş izninin Türkiye'ye verilmesine karar verildi).
- Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin savaş gemilerinin geçişi uluslar arası hukuk kurallarına göre düzenlenecekti.

NOT: Bu sözleşmeye ile Boğazlar üzerinde Türk Devleti'nin egemenlik haklarını zedeleyen bütün sınırlamalar kaldırılmış, Boğazlar üzerinde kesin egemenlik sağlanmış, Boğazların durumu Misak-ı Milli'ye göre düzenlenmiştir.

7- Sadabat Paktı (8 Temmuz 1937)

Oluşma **Nedenleri:** 1935 yılında İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'da güvenliği tehlikeye düşürdü.

Amaç: Yakındoğu'da barış ve güvenliğin sağlanması istendi.

8 Temmuz 1937 'de **Türkiye, Irak, İran ve Afganistan** arasında imzalandı.

Türkiye Doğu ve Güneydoğu sınırlarını güvence altına aldı. Bu pakta imzalayan devletler, Orta Doğu'da barış ve güvenliği sağlamak suretiyle dünya barışına hizmet etmeyi kabul ediyorlardı.

NOT: Sadabat Paktı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra önemini yitirdi.

8-Hatay Sorunu (30 Temmuz 1939)

Türkiye-Suriye sınırın, 20 Ekim 1921'de Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile belirlendi. Buna göre Hatay Fransa yönetiminde bulunan Suriye'ye bırakıldı. Ancak Hatay'da özerk bir yönetim kuruldu, burada yaşayan Türklere geniş haklar tanındı. Hatay'da Türk kültürünün devam etmesine izin verilecek, okullarda Türkçe eğitim verilecek ve Hatay'da Türk parası geçerli olacaktı.

Avrupa'daki gelişmeler karşısında (2.Dünya Savaşı) Fransa, 1936'da Suriye üzerindeki manda yönetimini kaldırdı. Suriye Hatay üzerinde hak iddia etmeye başladı.

Türkiye, Milletler Cemiyeti'ne başvurarak Hatay'ın geleceğine, Hatay'da oturanların karar vermesini istedi. Halk oylaması Fransa tarafından da kabul edildi. Yapılan halk oylaması sonucunda Bağımsız Hatay Devleti kuruldu (2 Eylül 1938). Hatay Türk Devleti Meclisi, Tayfur Sökmen'i cumhurbaşkanlığına, Abdurrahman Melek'i başbakanlığa seçti. Hatay Türk Devleti Meclisi 29 Haziran 1939'da Hatay'ın anavatanına katılmasını oybirliğiyle kabul etti. TBMM 30 Haziran 1939'da Hatay'ın anavatanına katılmasını kabul etti.

NOT: Türkiye'nin ilk dış başarısı Hatay'ın anavatanına katılmasıdır. Lozan Antlaşması'ndan sonra Misak-ı Milli sınırlarımız içinde kalan tek yer Hatay'dır.